

DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2025-1\(41\)-9-23](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2025-1(41)-9-23)

УДК 330.34:502.131.1

JEL Classification: M30

Валерій Петрович Ільчук

доктор економічних наук, професор кафедри маркетингу, PR-технологій та логістики
Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)

E-mail: ivp5@ukr.net. **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0003-4844-1326>

ResearcherID: [F-4864-2016](https://orcid.org/0000-0003-4844-1326)

Ірина Володимирівна Лисенко

кандидат економічних наук, доцент кафедри маркетингу, PR-технологій та логістики
Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)

E-mail: lysenko_iren@stu.cn.ua. **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0002-9960-1599>

ResearcherID: [AAN-3698-2020](https://orcid.org/0000-0002-9960-1599). **Scopus Author ID:** [57219002215](https://orcid.org/0000-0002-9960-1599)

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ СУТНОСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА ПОГЛИБЛЕННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ПІДХОДІВ ДО ГАРМОНІЗАЦІЇ ЙОГО СКЛАДОВИХ

Розглянуті концептуальні підходи вчених до трактування поняття «сталий розвиток» та визначена сутність його складових понять «сталий» та «розвиток». У результаті аналізу різних підходів до тлумачення поняття «сталий розвиток» виявлена доцільність його використання. Охарактеризовані складові сталого розвитку та розкрита провідна роль економічної складової в триаді: економіка, соціальна сфера, екологія. Розглянута система цілей сталого розвитку, яка в умовах поглиблення воєнних конфліктів викликає необхідність її доповнення безпековою складовою, виходячи з того, що основою сталого розвитку є права людини на життя та розвиток. Розглянута векторна інтерпретація сталого розвитку соціально-економічних систем та формування відповідної стратегії в залежності від їхнього економіко-технологічного профілю.

Визначені умови ефективної реалізації цілей сталого розвитку, що може бути забезпечено гармонізацією його складових: економічної, соціальної та екологічної, темпи розвитку яких визначаються відповідними пріоритетами соціально-економічних систем певного рівня та їх інвестиційними можливостями.

Ключові слова: сталий розвиток; гармонізація складових сталого розвитку; безпекова складова цілей сталого розвитку; соціально-економічна система; вектор сталого розвитку.

Рис.: 2. Табл.: 1. Бібл.: 20.

Постановка проблеми. Загострення соціальних суперечностей, посилення соціальної несправедливості, поглиблення екологічних проблем, викликаних наростаючими темпами забруднення навколишнього середовища, нещадна експлуатація природних ресурсів і т. ін. актуалізують проблему виживання і існування людства в оглядовому майбутньому, що потребує невідкладних рішень для її розв'язання. Прагнення отримати надприбутки за будь-яких умов входить у суперечність з ідеєю соціальної відповідальності та збереженням навколишнього середовища, що вимагає перегляду ціннісних орієнтирів бізнес-спільноти. Ігнорування в процесі виробничої діяльності соціальних і екологічних проблем неминуче призводить до їх загострення, що може обернутись крахом соціально-економічної системи будь-

якого рівня. Реалізація ідеї сталого розвитку є головною умовою як довгострокового економічного зростання, так і розв'язання соціальних та екологічних проблем розвитку суспільства.

Сучасна концепція сталого розвитку економіки формувалася під безпосереднім впливом рішень II Всесвітньої конференції ООН із навколишнього середовища і розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992). У результаті в активний науковий обіг було введено поняття “сталий розвиток”, яке передбачає гармонізацію відносин суспільства із природним середовищем, перехід від сучасного індустріально-споживчого суспільства до ноосферної цивілізації [16].

Питання гармонізації сталого розвитку на національному, регіональному та місцевому рівнях пов'язані з оцінкою стартових умов впровадження концепції сталого розвитку на зазначених рівнях для визначення вектора його розвитку, розробки та реалізації відповідної стратегії. Досягнення гармонізації у сталому розвитку передбачає проведення ґрунтовних досліджень щодо розробки методів та механізмів узгодження розвитку її складових – економічної, соціальної та екологічної, а також можливостей нарощування темпів розвитку тієї складової, яка створює дисбаланс у триаді – економіка, соціальна сфера, екологія, що й актуалізує тему дослідження.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Надаючи високу оцінку проведеним дослідженням, їхній значущості в обґрунтуванні наукових засад сталого розвитку, поглибленню понятійного апарату, значному внеску в розвиток теоретичних основ та прикладних аспектів втілення ідеї сталого розвитку на макро- та мікрорівнях, слід зазначити, що потребують подальших досліджень як понятійно-категоріальний апарат теорії сталого розвитку, так і проблеми гармонізації його складових: економічної, екологічної та соціальної як умови ефективного його започаткування та реалізації в соціально-економічних системах, що знаходяться на різних стартових рівнях свого розвитку.

Постановка завдання. Метою статті є теоретичне обґрунтування сприйняття науковою спільнотою широковживаного поняття “сталий розвиток” та пошук концептуальних підходів до гармонізації його складових.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомі наукові дослідження, що стосуються розв'язання проблем сталого розвитку, удосконалення відповідного понятійного апарату здійснили провідні вітчизняні вчені, серед яких слід відзначити В. Гейца, Б. Данилишина, В. Амошу, В. Барановського, А. Лелеченко, А. Гречко, О. Волока, З. Бурика, О. Новікову, В. Гарбора, В. Антонюка, В. Вернадського, В. Галасюка, А. Лісового, Ю. Петрушенка, В. Донченка, С. Ковалівську, Л. Мельника, В. Боголюбова, Є. Гірусова, В. Колмакову, Н. Мацелюха, М. Корж, Я. Дем'ян, Т. Клочко та ін., які зосередили свою увагу на різних важливих теоретичних і практичних питаннях втілення у практику

господарської діяльності ідеї та принципів сталого розвитку, розкрили його сутність як нової парадигми, яка покликана забезпечити збалансований розвиток світової та національних соціально-економічних систем.

Проте залишаються недостатньо вивченими особливості маркетингових досліджень, їхньої ролі й завдань в умовах глибоких соціально-економічних потрясінь, викликаних запровадженням воєнного стану, що відбилось на переоцінці цінностей, які домінували в мирний час.

Виклад основного матеріалу. Удосконалення та збагачення понятійно-категоріального апарату, підвищення рівня наукової обґрунтованості багатьох понять і категорій, що характеризують теорію економічного розвитку, є предметом досліджень багатьох вітчизняних та зарубіжних учених. Динамічний розвиток економічної науки та накопичення економічних знань зумовили нові підходи до визначення та уточнення сутності певних понять, категорій, усталених термінів, що дозволяє поглибити їх розуміння, розкрити та уточнити їхній зміст і забезпечити подальший розвиток термінологічного апарату в економічній галузі знань. Яскравим прикладом цього є наявність у наукових школах жвавих дискусій, що стосуються тлумачення категорії «сталий розвиток» [12].

Категорія «сталий розвиток» як відповідник, а не переклад англійського терміна «sustainable development» має означати розвиток, погоджений зі станом природи і її законів (дослівно це довготривалий розвиток, тобто розвиток суспільства, що може тривати як завгодно довго) [3]. Проте більш відповідним перекладом терміна “sustainable development”, за думкою В. Непийвода, є словосполучення “підтриманий розвиток”. Адже саме воно, на думку науковця, охоплює такі поняття, як неперервність, не виснажливість, збалансованість, гармонійність, необмежена тривалість, здатність до самовідновлення, що є базовими для цієї концепції [15].

Як відомо, на сьогодні термін «сталий розвиток» є офіційним українським відповідником англійського терміна «sustainable development», дослівний переклад якого з урахуванням контексту може бути «життєздатний розвиток», а за сенсом – «самопідтримуваний розвиток», інколи цей термін тлумачать як всебічно збалансований розвиток [3-11].

Тобто була прийнята спроба знайти адекватний український переклад значеного терміна. Звідси поняттю «сталий розвиток» знайшли в певному сенсі відповідність таких термінів як «життєздатний розвиток», «самопідтримуваний розвиток», «всебічно-збалансований розвиток», що в певному сенсі поставлено у відповідність поняттю «сталий» – такі поняття, як «життєздатний», «самопідтримуваний», «всебічно збалансований», які за таких умов мають розглядатися як синоніми. Однак словник синонімів показує, що поняття “сталий” має такі синоніми: постійний, незмінний, тривалий, закріпився в певному виді, звичайний, усталений, стійкий, закоренілий [17].

Синоніми будь-якого слова поглиблюють його зміст і розкривають сутність. Звідси виникає питання щодо правомірності застосування поняття

“сталий” щодо поняття “розвиток”, адже, на перший погляд, одне суперечить іншому [9]. Чи насправді це так, чи дійсно маємо невідповідність понять у зазначеному словосполученні? Розглянемо сутність цих понять, які розкриває тлумачний словник української мови [20].

Поняття “сталий” щодо будь-якого явища, процесу, предмету і т. ін. означає такий, який не змінюється, зберігає той самий склад, розмір, однакову форму, величину тобто незмінний, постійний.

Розвиток – це незворотна, спрямована, закономірна зміна матеріальних і ідеальних об’єктів. У результаті розвитку виникає новий якісний стан об’єкта, що виступає як зміна його складу або структури (тобто виникнення, трансформація або зникнення його елементів або зв’язків).

Розвиток – це складний незворотний процес закономірного переходу від одного стану до іншого, спрямований на досягнення нової якості [18].

Виходячи зі змісту зазначених понять постає питання на скільки можливе і доцільне їх поєднання, характеризуючи процес розвитку певного процесу, явища, предмета й т. ін. Не сприйняття деякими науковцями поняття “сталий” у словосполученні з поняттям “розвиток” ми бачимо на прикладі назви статті, де поняття “сталий” уточнюється як “збалансований”, “гармонійний” [1].

Деякі вітчизняні вчені принципово відкидають можливість вживання словосполучення “сталий розвиток”, адже в ньому, на їхню думку, поєднані протилежні поняття [12]. У такому словосполученні присутня суперечність, оскільки розвиток передбачає зміну, а сталість – стабільність. Звідси деякі дослідники піддають сумніву точність перекладу такого словосполучення і стверджують, що більш точний переклад цього словосполучення – «підтримуваний розвиток», тобто розвиток, який підтримує рівновагу [4].

Виправдовуючи можливість і доцільність вживання поняття “сталий” у словосполученні “сталий розвиток”, у літературних джерелах наводяться приклади його тлумачення в різних варіаціях. Сталість – одна із динамічних характеристик економічної системи і є здатністю повертатись в попередній чи близький до нього визначений режим після виходу із нього в результаті якої-небудь взаємодії [9].

Є приклади трактування поняття “сталий розвиток”, де сталість уточнюється як керованість і стабільність, щоб погасити його первинну сутність [12]. Як ми бачимо, багатьма авторами не аналізується окремо сутність поняття “сталий”, а розглядається у словосполученні “сталий розвиток”, де наділяється новим змістом, який би певним чином відповідав перекладу англійського терміна “sustainable development”. І тут ми простежуємо в різних авторів широке розмаїття відповідних тлумачень поняття “сталий” та словосполучення “сталий розвиток” [1; 4; 6; 12; 14]. Наприклад, словосполучення “сталий розвиток” розглядається як поєднання сталості й динамізму, що характеризує систему, яка перебуває в динамічному русі, як розвиток, що

неперервно самопідтримується, допустимий розвиток, життєздатний розвиток, самопідтримуваний розвиток, всебічно збалансований розвиток, регульований розвиток тощо. Можна допустити, що на користь використання терміна “збалансований розвиток” у противагу терміну “сталий розвиток” засвідчує той факт, що в переліку системи цілей сталого розвитку, де визначені сімнадцять цілей, застосовується термін не “сталий”, а “збалансований”: збалансований розвиток сільського господарства, збалансоване використання водних ресурсів, збалансоване економічне зростання, збалансована індустріалізація, збалансоване споживання і виробництва і т. ін. [13]. Тобто ми маємо не систему цілей сталого розвитку, а систему цілей збалансованого розвитку.

Деякі автори вважають, що у широкому розумінні сталість це стан системи, за якого кількісні характеристики її елементів, а також їхні властивості та відносини залишаються незмінними в разі перетворення системи, що викликано змінами в середовищі її функціонування [5; 9].

Із цього витікає, що сталість – це характеристика такої системи, яка не здатна до будь-яких змін, до розвитку навіть за умов впливу факторів зовнішнього середовища. До того ж застосування поняття “сталий” найбільш прийнятне не для процесу розвитку, а для процесу функціонування. Стале функціонування характеризує процес, що реалізує налагоджений відпрацьований технологічний регламент з оптимальними технологічними параметрами, які не мають бути змінені, завдяки чому й забезпечується випуск продукції високої якості. Звідси термін “стале функціонування” більш логічний і зрозумілий, ніж термін “сталий розвиток”. Дехто ладен взагалі відмовитись від концепції сталого розвитку, стверджуючи, що вона нічого не додає до стандартної економічної теорії і є надто нечіткою, щоб взагалі була корисною [6]. Кожен науковець, який досліджує сталий розвиток чи підсумковий документ, має своє визначення цього поняття з акцентом на тих або інших аспектах, що пов'язано зі сферою його діяльності. На сьогодні поняття сталого розвитку досить всесторонньо досліджено та узагальнено в науковій літературі, але подальші дослідження цього поняття науковцями доповнюють його і розкривають нові аспекти сучасного бачення його сутності та змісту [6].

Можна очікувати, що дослідження питання стосовно доцільності використання словосполучення “сталий розвиток” будуть проводитись і надалі, тому що на сьогодні думки вчених з цього питання суттєво різняться.

Остаточне сприйняття та визнання всією науковою спільнотою терміна “сталий розвиток” залежить від результатів подальших досліджень стосовно змісту та сутності складових зазначеного словосполучення.

На сьогодні сталий розвиток можемо визначити як регульований процес гармонізації продуктивних сил, соціальних, економічних і екологічних складових, спрямованих на використання, збереження та поетапне відновлення цілісності природного середовища, створення можливостей і досягнення відповідної якості життя людей [4].

На цьому етапі досліджень у більшості представників наукової спільноти прийнятий компроміс щодо використання поняття “сталий розвиток” як офіційного і в наш час широко вживаного, попри проблемність поєднання складових та доцільність використання самого словосполучення “сталий розвиток” як адекватного перекладу англійського терміна “sustainable development”. Можна погодитись з тим, що завдяки широкому використанню терміна “сталий розвиток” в офіційних документах різного рівня та значення, у різних заходах, які присвячені реалізації ідеї керованості та збалансованості розвитку економіки на мікро-, мезо- та макрорівнях сприйняття науковою спільнотою зазначеного терміна є доцільним і логічним.

Сталий розвиток на національному, регіональному та місцевому рівнях не має альтернативи і спрямований на реалізацію визначених цілей з дотриманням вимог гармонізації всіх його складових (економічної, соціальної, екологічної).

В умовах реальної загрози виходу військової ескалації з під контролю, що може призвести до непоправимих втрат у глобальному масштабі, визначені цілі сталого розвитку на сьогодні не є достатніми й потребують доопрацювання з метою збереження своєї первинної значущості.

Звідси доцільно доповнити систему цілей сталого розвитку безпековою складовою, яка має мобілізувати зусилля світової спільноти на запобігання катастрофі планетарного масштабу (табл. 1).

Не врахування безпекової складової в системі цілей сталого розвитку може негативно відбитись на самій ідеї сталого розвитку й перекреслити всі зусилля щодо її реалізації.

У триаді складових сталого розвитку саме економічна складова є провідною, яка визначає і від якої залежить рівень гармонізації всіх складових: економічної, соціальної і екологічної. Це пояснюється тим, що рівень розвитку соціальної і екологічної складових залежить від обсягів інвестицій в ці сфери, що визначається розвиненістю і відтак і інвестиційною спроможністю економічної складової. Виходячи з цього соціальна і екологічна складові можуть за такого підходу розглядатися як похідні від економічної складової. Проте це не стосується і не відбивається на їх вагомості та суспільній значущості, а визначається тільки способом їх формування, наявними засобами, схемами та механізмами, які задіяні для їх формування та гармонізації. На даний час проблема гармонізації ускладнюється тим, що до теперішнього часу немає наукового підходу для чіткого дотримання балансу між трьома базовими сферами (економіка, соціальна сфера, екологія) [1-7].

Таблиця 1

Система цілей сталого розвитку

№ цілей	Зміст цілей
1.	Подолання бідності
2.	Подолання голоду, продовольча безпека, збалансований розвиток сільського господарства
3.	Здоровий спосіб життя та сприяння добробуту
4.	Інклюзивна освіта, доступ до якісної освіти, освіта протягом усього життя
5.	Гендерна рівність
6.	Збалансоване використання водних ресурсів
7.	Доступ до сучасних дешевих джерел енергії
8.	Тривале, інклюзивне та збалансоване економічне зростання
9.	Життєстійка інфраструктура, інклюзивна і збалансована індустріалізація, інновації
10.	Подолання нерівності країн
11.	Інклюзивні, безпечні, життєстійкі і збалансовані міста і населені пункти
12.	Збалансоване споживання і виробництво
13.	Заходи боротьби зі зміною клімату та наслідками
14.	Збереження та збалансоване використання водних ресурсів
15.	Забезпечити захист і відновлення наземних екосистем і сприяти їх збалансованому використанню; здійснювати збалансоване управління лісами; боротися з опустелюванням, деградацією земель; розпочати їх відновлення
16.	Сприяти формуванню мирних та інклюзивних суспільств для збалансованого розвитку, забезпечити всім доступ до правосуддя і створити підзвітні та інклюзивні інституції
17.	Зміцнити засоби впровадження та активізувати глобальне партнерство
	Додаткові цілі, доцільність яких щодо включення в систему цілей сталого розвитку має бути опрацьовано
18.	Формування глобальної безпеки; забезпечення суверенітету, територіальної цілісності і незалежності країн ; недопущення військової агресії на базі територіальних претензій, заволодіння ресурсами і т. ін.
19.	Зупинка гонки озброєння та перехід до роззброєння. Зниження та усунення військового протистояння між країнами, військовими блоками. Забезпечення мирного врегулювання всіх видів конфліктів будь-якого походження

Виходу на траєкторію сталого розвитку на загальнонаціональному рівні передують складні процеси реалізації стратегії сталого розвитку на нижчих територіальних рівнях. На загальнонаціональному рівні формуються пріоритети макроекономічної політики держави, на місцевому – пріоритетні напрямки розвитку об'єднаних територіальних громад [13].

Формування сталого розвитку на рівні територіальних громад визначається наявністю на їх території підприємств певних галузей економіки, техніко-технологічний потенціал яких і спрямованість виробничої діяльності

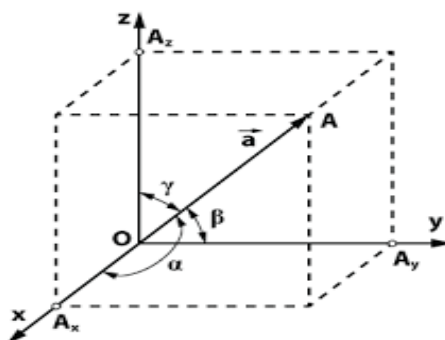
визначають рівень економічного розвитку громади. Економічна самодостатність територіальної громади визначає можливості нарощування соціальної і екологічної складових сталого розвитку та гармонізації триади: економіка, соціальна сфера, екологія. Звідси не існує універсальної моделі сталого розвитку, адже будь-яке територіальне утворення на рівні громади, міста чи села відрізняється одне від одного за цими трьома аспектами і формується під впливом географічних, виробничих, культурних, історичних та інших факторів [11].

Наявність та концентрація у певних територіальних громадах структурних елементів (суб'єктів господарювання різних галузей економіки) формують їх виробничий профіль, який відбивається на стані складових сталого розвитку: економічної, соціальної, екологічної. Виробничі підприємства є провідними в процесі формування сталого розвитку, які в залежності від їхнього фінансового стану, що характеризує можливість реалізації різних соціальних проєктів та програм, проєктів пов'язаних з охороною навколишнього середовища можуть сприяти гармонізації його складових. Особливо це стосується містоутворюючих підприємств, які переважно й визначають вектор їхнього сталого розвитку, що відбивається і на територіальній громаді. Результуючий вектор сталого розвитку структурного елемента (суб'єкта господарювання) можна представити в системі координат (X, Y, Z) як суму векторів (1):

$$a = a_x + a_y + a_z, \quad (1)$$

де a_x – економічна складова вектора сталого розвитку;
 a_y – соціальна складова вектора сталого розвитку;
 a_z – екологічна складова вектора сталого розвитку.

Геометрична візуалізація побудови результуючого вектора сталого розвитку структурного елемента наведена на рис. 1.

Рис. 1. Геометрична візуалізація побудови результуючого вектора сталого розвитку структурного елемента

Джерело: побудовано авторами.

На територіях будь-якого рівня (територіальна громада, регіон, національна економіка) необхідність акцентування уваги на посиленні певної складової їхнього сталого розвитку залежить від їхньої секторіальної структури, наявності підприємств, виробнича діяльність яких створює проблеми в зазначеній складовій. Залежно від цього і формується відповідна стратегія сталого розвитку.

Враховуючи те, що головною метою функціонування будь-якого суб'єкта господарювання є отримання прибутку, то економічна складова сталого розвитку є в пріоритеті підприємств будь-якої галузі економіки і навіть за наявності проблем в їхній діяльності, пов'язаних із забрудненням навколишнього середовища або із соціальною підтримкою населення, на перший план виступають їхні бізнес-інтереси, спрямовані на максимізацію економічної складової сталого розвитку.

Стратегію сталого розвитку з екологічним спрямуванням доцільно реалізовувати на тих територіях, де є підприємства, виробнича діяльність яких створює загрозу забруднення навколишнього середовища. Соціальна орієнтація сталого розвитку з відповідною стратегією має реалізовуватись на тих територіях, населення яких потерпає від природних чи техногенних катастроф, а також на територіях, де знайшли притулок внутрішньо переміщені особи під час воєнного стану, які потребують захисту, соціальної і матеріальної підтримки.

Стратегія гармонійного сталого розвитку спрямовується на узгоджене за темпами реалізації і обсягом ресурсів, що використовуються, на розв'язання всіх проблем, що виникають на шляху формування складових сталого розвитку: економічної, соціальної, екологічної.

Стану гармонійного сталого розвитку за умов його векторної інтерпретації відповідає рівність значень його складових векторів, що в просторі, при побудові результуючого вектора, формується правильний багатогранник – куб, тобто маємо рівність кутів нахилу результуючого вектора сталого розвитку з осями OX , OY , OZ (рис. 1):

$$A = \beta = \gamma. \quad (2)$$

Розглядаючи національну економіку як систему з відповідними підсистемами: першого рівня (регіони), другого рівня (територіальні громади), останні з яких включають суб'єкти господарювання в якості їх структурних елементів, можна схематично представити в першому наближенні формування сталого розвитку як процес, який реалізується знизу вгору – зі структурних елементів і закінчується на рівні національної економіки (рис. 2).

Наближеність до стану гармонійного розвитку можлива на загальнонаціональному рівні та в підсистемах першого (регіон) та другого (територіальна громада) рівнів. Що стосується структурних елементів (підприємств), то здебільшого сталий розвиток далекий від гармонізації.

З огляду на те, що формування сталого розвитку здійснюється знизу вгору, починаючи зі структурних елементів [11], то результуючий вектор певної територіальної громади формується як сума векторів сталого розвитку підприємств як структурних елементів, що входять до зазначеної територіальної громади.

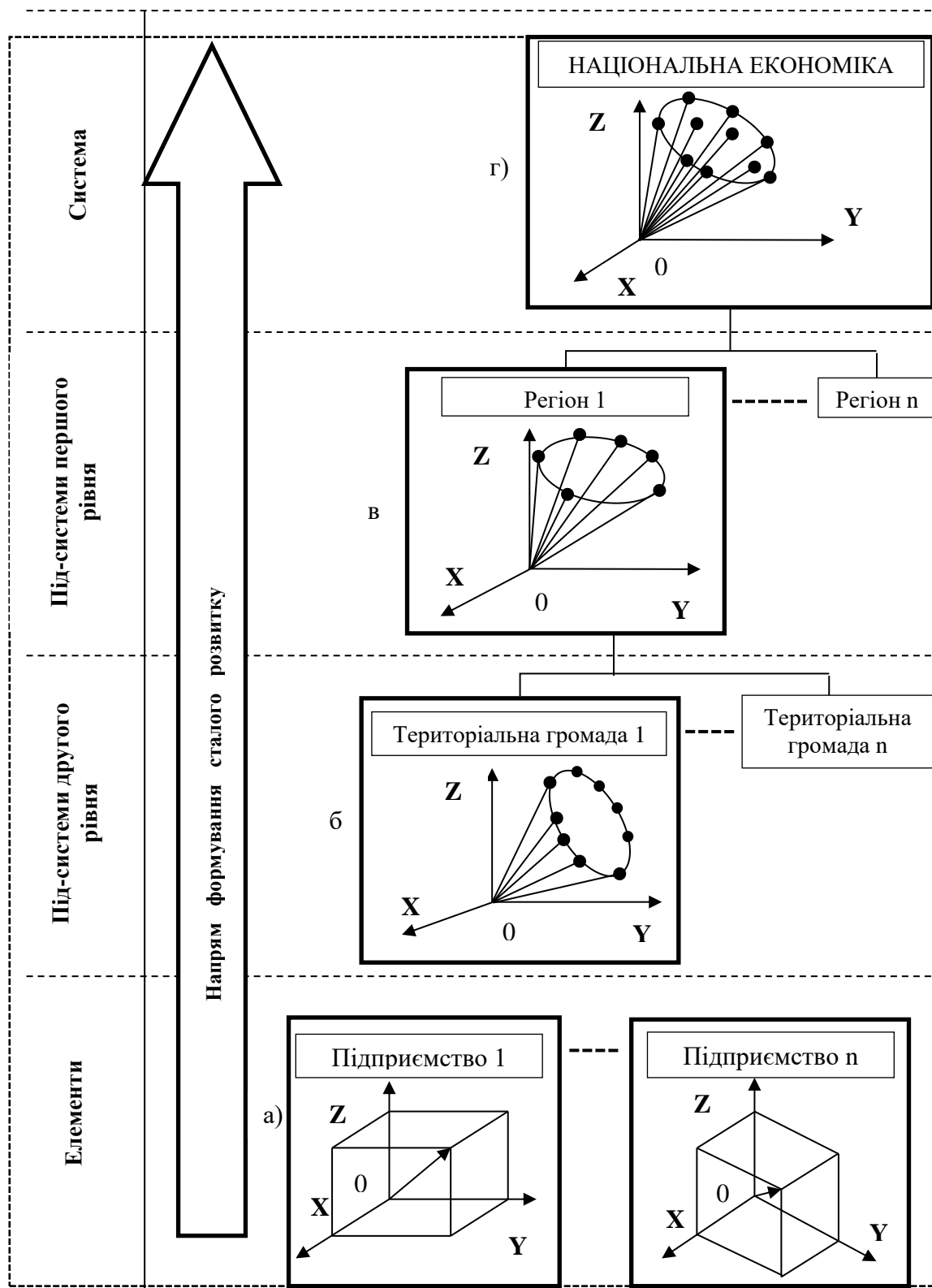

Рис. 2. Схема системного підходу до формування сталого розвитку економіки: а, б, в, г – векторна інтерпретація сталого розвитку відповідно на рівнях: структурного елемента системи (підприємства), територіальної громади, регіону, загальнонаціональному рівні

Джерело: побудовано авторами.

Векторна інтерпретація сталого розвитку територіальної громади представляється сукупністю векторів структурних елементів, що виглядає конусом, утвореним певною кількістю векторів за кількістю підприємств у територіальній громаді, вершина якого знаходиться в центрі осей координат (OX, OY, OZ), а сам конус має нахил в бік превалюючої складової сталого розвитку. За такою схемою формуються складові векторів сталого розвитку на рівнях регіону й національної економіки.

Ідеально гармонізований сталий розвиток навіть на вищих рівнях системи є малоймовірним, але наблизитись до гармонізації можливо за умов наявності векторів, або груп векторів, що формують результуючий вектор сталого розвитку на певному рівні і які взаємно компенсують небажані відхилення в напрямках окремих осей координат.

Розв'язання проблем ефективної реалізації ідеї сталого розвитку на певному соціально-економічному рівні (територіальна громада, регіон, національна економіка), забезпечення гармонізації його складових залежить головним чином як від визначених їхніх пріоритетів в триаді: економіка, соціальна сфера, екологія, так і від можливості суб'єктів господарювання інвестувати необхідні ресурси в їхній розвиток а також від готовності владних структур створювати певні привілеї для тих підприємств, які демонструють екологічну відповідальність та соціальну спрямованість свого бізнесу.

Висновки і пропозиції. Поняття “сталий розвиток”, незважаючи на певні дискусії, концептуальні суперечності щодо адекватності його перекладу з англійського “sustainable development” та деяких розбіжностей у поглядах учених стосовно можливості й сумісності вживання поняття «сталий» у словосполученні «сталий розвиток», сприйнято науковою спільнотою не тільки як можливе, а найбільш слушне, достатньо науково обґрунтоване, що дозволяє широко і повсюдно його використовувати в усіх офіційних документах.

Складові сталого розвитку – соціальну і економічну можна розглядати в певному сенсі як похідні від економічної складової, яка переважно перебуває в пріоритеті функціонування і розвитку соціально-економічних систем різного рівня і від якої залежать темпи та рівень їхнього розвитку.

Сумарний вектор сталого розвитку, а в більшості випадків має нахил у бік економічної складової a_x , що підтверджує необхідність посилення решти складових для їх гармонізації.

Витрати ресурсів на гармонізацію складових сталого розвитку соціально-економічних систем будь-якого рівня залежать не тільки від пріоритетів їхнього розвитку, поєднання економічних, соціальних та екологічних інтересів, а і від їхнього економіко-технологічного профілю, що відбивається як на стартових умовах, так і темпах зазначеного розвитку.

Список використаних джерел

1. Барановський В. А. Стратегічні аспекти та пріоритети сталого (збалансованого, гармонійного) розвитку / В. А. Барановський // Територія. Сталий розвиток. – 2004. – № 2. – С. 24-31.

2. Богінська Л. О. Проблеми дотримання екологічної безпеки підприємств України / Л. О. Богінська, О. В. Юрченко, В. І. Шушкевич // Проблеми надійності та довговічності інженерних споруд і будівель на залізничному транспорті : матеріали 8-ої Міжнародної науково-технічної конференції УкрДУЗТ; 20-22 листопада 2019 р. – Харків, 2019. – Ч. 2. – С. 33-34.
3. Боголюбов В. М. та ін. Стратегія сталого розвитку / [В. М. Боголюбов, М. О. Клименко, Л. Г. Мельник, О.О. Ракоїд]; за ред. професора В. М. Боголюбова. – Київ : ВЦ НУБПУ, 2018. – 446 с.
4. Бурик З. Трактування сутності понять: сталий розвиток, державне управління, державне регулювання, державне регулювання сталого розвитку / З. Бурик // Теоретичні та прикладні питання державотворення. Київ, 2017. – Вип. 21. – С. 10-19.
5. Гарбор В. В. Теоретичні основи забезпечення сталого розвитку фермерських господарств / В. В. Гарбор // 36. наук. праць Уманського національного університету садівництва – 2012. – Вип.81 (2). – С.177-183.
6. Гречко А. В. Сутність категорії “сталий розвиток” / А. В. Гречко, О. О. Волок // Сучасні проблеми економіки і підприємництва. – 2018. – Вип. 22. – С. 14-20.
7. Гросул В. А. Методичне забезпечення організації сталого розвитку / В. А. Гросул // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – 2010. – Вип. 1. – С. 160-167.
8. Дейлі Г. Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку : [пер. з англ.] / Г. Дейлі; Ін-т сталого розвитку. – Київ : Інтелсфера, 2002. – 312 с.
9. Дем'ян Я. Ю. Наукові підходи до економічного поняття “сталий розвиток” / Я. Ю. Дем'ян // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія Економіка. – 2016. – Вип. 2 (6). – С. 16-21.
10. Дубина М. В. Рейтинговий аналіз дослідження інвестиційного клімату в Україні [Електронний ресурс] / М. В. Дубина, Д. С. Пілевич // Науковий вісник Чернігівського державного інституту економіки і управління. Серія 1 : Економіка. – 2014. – Вип. 2. – С. 54-60. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NvChdieu_2014_2_10.
11. Ключко Т. А. Сталий розвиток як фактор еколого-економічної безпеки. Класичний приватний університет / Т. А. Ключко // Приазовський економічний вісник. – 2020. – Вип. 3(20). – С. 108-111.
12. Лелеченко А. П. Феномен поняття “сталий розвиток” [Електронний ресурс] / А. П. Лелеченко // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2017. – № 12. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2017_12_13.
13. Мацелюх Н. П. Сталий економічний розвиток України: концептуальні основи, механізми забезпечення та драйвери розвитку / Н. П. Мацелюх, М. А. Корж. // Ефективна економіка. – 2021. – № 4. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2021_4_7.
14. Мельник Л. Г. Поняття про сталий розвиток / Л. Г. Мельник // Основи стійкого розвитку. – Суми : Університетська книга, 2007. – С. 411-442.
15. Непийвода В. П. Проблема відтворення англomовних термінів “sustainable development” та “sustainability” в українській правничій мові / В. П. Непийвода // Екологічний вісник. – 2008. – № 3. – С. 24-26.
16. Програма дій «Порядок денний на ХХІ століття»: Ухвалена конференцією ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро (Саміт «Планета Земля», 1992 р.) : пер. з англ. 2-ге вид. – Київ : Інтелсфера, 2000. – 360 с.
17. Словник синонімів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://synonymy.info>.
18. Сич Є. М. Інноваційно-інвестиційний розвиток залізничного транспорту. / Є. М. Сич, В. П. Ільчук. – Київ : Логос. 2002. – 256 с.
19. Сталий розвиток промислового регіону: соціальні аспекти : монографія / О. Ф. Новікова, О. І. Амоша, В. П. Антонюк та ін. – Донецьк : НАН України, Інститут економіки промисловості, 2012. – 534 с.

20. Тлумачний словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://slovnuk.ua>.

References

1. Baranovskyi, V.A. (2004) Stratehichni aspekty ta priorytety staloho (zbalansovanoho, harmoniinoho) rozvytku [Strategic aspects and priorities of sustainable (balanced, harmonious) development]. *Terytoriia. Stalyi rozvytok – Territory. Sustainable development*, (2), 24-31.

2. Bohinska, L.O., Yurchenko, O. V., Shushkevych, V. I. (2019). Problemy dotrymanna ekolohichnoi bezpeky pidpriemstv Ukrainy [Problems of compliance with environmental safety of enterprises of Ukraine]. Problemy nadiinosti ta dovhovichnosti inzhenernykh sporud i budivel na zaliznychnomu transporti: 8 Mizhnarodna naukovo-tekhnichna konferentsiia UkrDUZT – *Problems of reliability and durability of engineering structures and buildings on railway transport* – 8th International Scientific and Technical Conference of UkrDUZT. (Vol. 2, pp. 33-34).

3. Boholiubov, V.M., Klymenko, M.O., Melnyk, L.H., Rakoid, O.O. (2018). *Stratehiia staloho rozvytku [Sustainable development strategy]*. VTs NUBIPU.

4. Buryk, Z. (2017). Traktuvannia sutnosti poniat: stalyi rozvytok, derzhavne upravlinnia, derzhavne rehuliuвання, derzhavne rehuliuвання staloho rozvytku [Interpretation of the essence of the concepts: sustainable development, state management, state regulation, state regulation of sustainable development]. *Teoretychni ta prykladni pytannia derzhavotvorennia – Theoretical and applied issues of state formation* (pp. 10-19).

5. Harbor, V.V. (2012). Teoretychni osnovy zabezpechennia staloho rozvtku feryerskykh gospodarstv [Theoretical foundations of sustainable development of farms]. *Zb. nauk. prats Umanskoho natsionalnoho universytetu sadivnytstva – Collection of scientific works of the Uman National University of Horticulture*, 81(2), 177-183.

6. Hrechko, A.V., Volok, O.O. (2018). Sutnist katehorii “stalyi rozvytok” [The essence of the category “sustainable development”]. *Suchasni problemy ekonomiky i pidpriemnytstva – Modern problems of economics and entrepreneurship*, 22, 14-20.

7. Hrosul, V.A. (2010). Metodychne zabezpechennia orhanizatsii staloho rozvytku [Methodological support for the organization of sustainable development]. *Ekonomichna stratehiia i perspektyvy rozvytku sfery torhivli ta posluh – Economic strategy and prospects for the development of trade and services* (pp. 160-167).

8. Deili, H. (2002). *Poza zrostanniam. Ekonomichna teoriia staloho rozvytku [Beyond growth. Economic theory of sustainable development]*. Intelsfera.

9. Demian, Ya.Yu. (2016). Naukovi pidkhody do ekonomichnoho poniattia “stalyi rozvytok” [Scientific approaches to the economic concept of “sustainable development”]. *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnogo universytetu. Serii Ekonomika – Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Economics Series*, 2(6), 16-21.

10. Dubyna, M.V., Pilevych, D.S. (2014). Reitynhovyi analiz doslidzhennia investytsiinoho klimatu v Ukraini [Rating analysis of the investment climate research in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Chernihivskoho derzhavnogo instytutu ekonomiky i upravlinnia. Serii 1: Ekonomika – Scientific Bulletin of the Chernihiv State Institute of Economics and Management. Series 1: Economics*, 54-60. http://nbuv.gov.ua/UJRN/NvChdieu_2014_2_10.

11. Klochko, T.A. (2020). Stalyi rozvytok yak faktor ekoloho-ekonomichnoi bezpeky. Klasychnyi pryvatnyi universytet [Sustainable development as a factor of ecological and economic security. Classical private university]. *Pryazovskyi ekonomichnyi visnyk – Azov Economic Bulletin*, 3(20), 108-111.

12. Lelechenko, A.P. (2017). Fenomen poniattia “stalyi rozvytok” [The phenomenon of the concept of “sustainable development”]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok – Public Administration: Improvement and Development*, (12). http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2017_12_13.

13. Matseliukh, N.P., Korzh, M.A. (2021). Stalyi ekonomichnyi rozvytok Ukrainy: kontseptualni osnovy, mekhanizmy zabezpechennia ta draivery rozvytku [Sustainable economic development of Ukraine: conceptual foundations, mechanisms of support and drivers of development]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, (4). http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2021_4_7.

14. Melnyk, L.H. (2007). Poniattia pro stalyi rozvytok [The concept of sustainable development]. In *Osnovy stiikoho rozvytku – Fundamentals of sustainable development* (pp. 411-442). Universytetska knyha.

15. Nepyivoda, V. P. (2008). Problema vidtvorennia anhlomovnykh terminiv “sustainable development” ta “sustainability” v ukrainskii pravnychii movi [The problem of reproducing the English terms “sustainable development” and “sustainability” in the Ukrainian legal language]. *Ekolohichniy visnyk – Environmental Bulletin*, (3), 24-26.

16. Prohrama dii «Poriadok denniy na KhKhI stolittia»: Ukhvalena konferentsiieiu OON z navkolyshnoho seredovyscha i rozvytku v Rio-de-Zhaneiro (Samit «Planeta Zemlia», 1992 r.) [Agenda for the 21st Century: Adopted by the United Nations Conference on Environment and Development in Rio de Janeiro (Earth Summit, 1992)]. (2000). Intelsfera.

17. Slovnyk synonimiv [Dictionary of synonyms] (n.d.). <https://synonimy.info>.

18. Sych, Ye.M., Ilchuk, V.P. (2002). *Innovatsiino-investytsiyniy rozvytok zaliznychnoho transportu [Innovative and investment development of railway transport]*. Lohos.

19. Novikova, O.F., Amosha, O.I., Antoniuk, V.P. (2012). *Stalyi rozvytok promyslovoho rehionu: sotsialni aspekty [Sustainable development of the industrial region: social aspects: monograph]*. NAN Ukrainy, Instytut ekonomiky promyslovosti.

20. *Tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy [Explanatory dictionary of the Ukrainian language]*. <https://slovnuk.ua>.

Отримано 23.01.2025

UDC 330.34:502.131.1

Valerii Ilchuk

Doctor of Economics,

Associate Professor of Department of marketing, PR technologies and logistics
Chernihiv National Polytechnic University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: ivp5@ukr.net. **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0003-4844-1326>

ResearcherID: [F-4864-2016](https://orcid.org/0000-0003-4844-1326)

Iryna Lysenko

PhD in Economics, Associate Professor of Department of marketing, PR technologies and logistics
Chernihiv National Polytechnic University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: lysenko_iren@stu.cn.ua. **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0002-9960-1599>

ResearcherID: [AAN-3698-2020](https://orcid.org/0000-0002-9960-1599). **Scopus Author ID:** [57219002215](https://orcid.org/0000-0002-9960-1599)

THEORETICAL SUBSTITUTION OF THE ESSENCE OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND DEEPENING CONCEPTUAL APPROACHES TO THE HARMONIZATION OF ITS COMPONENTS

The conceptual approaches of a number of scientists to the interpretation of the concept of "sustainable development" are considered and the essence of its constituent concepts "sustainable" and "development" is defined. Certain contradictions in the combination of these concepts in the phrase "sustainable development" are revealed, since, according to some scientists, this phrase is not quite correct. The

opinions of a number of scientists regarding both the possibility and the inappropriateness of combining these concepts in the phrase "sustainable development" are analyzed. The alternatives to the concept of "sustainable development" proposed by a number of scientists are characterized, and the possibility of their use is analyzed. As a result of the analysis of various approaches to the interpretation of the concept of "sustainable development" and the theoretical substantiation of its essence, the lack of alternatives to this concept and the expediency of its use are revealed. The components of sustainable development are characterized and the leading role of the economic component in the triad: economy, social sphere, ecology is revealed. The system of sustainable development goals is considered, which, in the context of the deepening of military conflicts, necessitates its supplementation with a security component, based on the fact that the basis of sustainable development is the human right to life and development. The vector interpretation of the sustainable development of socio-economic systems and the formation of an appropriate strategy depending on their economic and technological profile are considered.

The conditions for the effective implementation of sustainable development goals are determined, which can be ensured by the harmonization of its components: economic, social and environmental, the pace of development of which is determined by the corresponding priorities of socio-economic systems of a certain level and their investment opportunities.

Keywords: *sustainable development; harmonization of sustainable development components; security component of sustainable development goals; socio-economic system; sustainable development vector.*

Fig.: 2. Table: 1. References: 12.